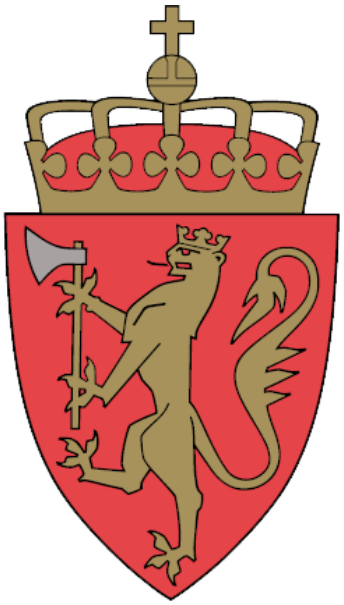

Riksvåpenet

Innhold:

- Historikk
- Hjemmel
- Bruk
- Hvem er bruksberettiget?
- Etatsmerker
- Tekniske krav
- Godkjente typer
- Kongelig resolusjon om Norges riksvåpen
- Forskrifter angående bruk av Rikets segl og Riksvåpenet
- Rettledning for bruk av riksvåpenet på statens trykksaker

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Historikk

Det norske riksvåpen er blant de eldste i Europa. Som de fleste slike våpen var også det norske opprinnelig et personlig kongevåpen. Våpenmerker ble først tatt i bruk på 1100-tallet på ridderrustninger for å kunne skjelne venn fra fiende. I høymiddelalderen ble de også benyttet i segl på dokumenter og det er som våpensegl de tidligste varianter av det norske riksvåpen er bevart. Også de viktigste norske høvdingeættene hadde da etterhvert fått sine slektsvåpen. Dette gjaldt også kongeætten, som brukte en oppreist løve som Eirik Magnusson i 1280 eller straks etter utstyrte med Olav den helliges martyrøks. Dette har siden vært den norske konges merke og samtidig Norges riksvåpen.

Riksvåpenet ble ikke stadfestet ved noen form for kongelig eller annen godkjennelse. Det baserte seg utelukkende på århundrelang tradisjon og kontinuerlig bruk. Heller ikke under unionen med Danmark ble utformingen av løven nærmere definert, og øksen hadde oftest et krummet skjefte som gikk gjennom løvens fire føtter. Dette ga våpenet et sirkelrundt preg som passet bra ikke minst på mynter og uniformsknapper. Forfatningsendringene i 1814 fikk ingen innvirkning på riksvåpenet, hverken på utformingen eller i form av noen stadfestelse. I årene som fulgte var det visse tilløp til diskusjon om et nytt norsk våpen uten at det ble lovfestet på samme måte som Norges nye flagg.

Først ved tronskiftet i 1844 ble det nødvendig å ta stilling til spørsmålet. Det skulle fastsettes et svensk-norsk unionsvåpen hvor det norske riksvåpen skulle utgjøre venstre halvdel, med henvisning til en tegning. Noen nærmere defininisjon av det norske våpen ble ikke gitt. For å hindre at godkjennelse av unionsvåpenet skulle bli den eneste formelle fastsettelse av Norges våpen ba den norske regjering i april 1844 kong Oscar I om å fastsette Norges våpen. Dette ble gjort ved kongelig resolusjon i norsk statsråd på Stockholm Slott 10. juni 1844, hvor kortskjeftet øks ble gjeninnført. Etter unionsoppløsningen i 1905 avla den nyvalgte konge ed til konstitusjonen i slutten av november samme år. Allerede 14. desember ble det gitt en norsk kongelig resolusjon om riksvåpen og rikssegl, hvor det bl.a. het at løven er tegnet "væsentlig i Overenstemmelse med de Løver, der sees paa de gamle Kongesegl fra det 13de og 14de Aarhundrede". Resolusjonen ble opphevet samtidig med vedtakelse av en ny resolusjon i 1937, som fortsatt gjelder. De tegninger av Riksvåpenet som har vært benyttet fra slutten av 1930-årene knytter seg i sin sterkt stiliserte form nært til de eldste versjonene av riksvåpenet.

I forbindelse med at riksvåpenet skulle registreres i samsvar med den internasjonale konvensjon til beskyttelse av den industrielle eiendomsrett av 20. mars 1883 med senere endringer ("Paris-konvensjonen"), ble utformingen justert i detaljer og godkjent av H.M. Kongen 16. desember 1992. Dette betyr ikke at eldre utgaver ikke er korrekte og ikke kan benyttes, men heretter er dette den norm som skal brukes av statlige norske organer i og utenfor Norges grenser.

Hjemmel

De viktigste bestemmelsene i den kongelige resolusjon av 19. mars 1937 om "Noregs riksvåpen" er som følger:

"1. Noregs riksvåpen er ei upprett gull-løve på raud grunn med gullkrone på hovudet og gullskjeft sylvøks i framlabbane.

2. Riksvåpnet skal vanleg ha skjoldform. Over skjolden skal vanleg stå ei kongekrone med rikseple og kross.

3. Alle teikningar til riksvåpnet til bruk for offentlege institusjonar må bli godkjende av Utanriksdepartementet, so framt dei ikkje er eller blir fastsett av kongen."

Resolusjonen fastsetter rammen for utformingen av Norges riksvåpen. Det fremgår at våpenet har et bestemt motiv og bestemte farger; et fast innhold med fri form. Det forutsettes at våpenets utforming skal kunne justereres over tid og tilpasses materialbruk, størrelse, omgivelser og tidsstil. De kunstneriske krav til liv og avveksling må imidlertid avveies mot Sentraladministrasjonens behov for fasthet. Alle varianter skal godkjennes av Utenriksdepartementet. Klisjéer o.l. av riksvåpenet til statens trykksaker må ikke fremstilles av noen uten etter samtykke fra Statens trykningssjef / Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning.

Kongelig resolusjon om Norges riksvåpen

av 19. mars 1937

1. Noregs riksvåpen er ei upprett gull-løve på raud grunn med gullkrone på hovudet og gullskjeft sylvøks i framlabbane.
2. Riksvåpnet skal vanleg ha skjoldform. Over skjolden skal vanleg stå ei kongskrone med rikseple og kross.
3. Alle teikningar til riksvåpnet til bruk for offentlege institusjonar må bli godkjende av Utanriksdepartementet, so framt dei ikkje er eler blir fastsett av kongen.
4. Noregs riksinnsigle skal i stempelen ha riksvåpnet i skjoldform under kongskrone med kongsnamn og kongstitel i omskrift.
5. Den kongelige resulosjonen fra 14. desember 1905 om riksvåpnet og riksinnsiglet gjeld ikkje lenger.

Bruk

Bruken av riksvåpenet er fastsatt i kongelig resolusjon av 20. mai 1927, som bl.a. bestemmer:

"Riksvåbenet må kun benyttes av Statens myndigheter i utøvelsen av deres offentlige virksomhet."

Når riksvåpenet brukes skal det fremtre på en korrekt og verdig måte og vanligvis stå øverst til venstre eller øverst midtstilt i forhold til annet utstyr eller tekst, slik det f.eks. benyttes på Norges statskalender. Når riksvåpenet benyttes sammen med tekst (f.eks. navnet på institusjonen) på brevpapir, i kunngjøringer, på sertifikater o.l. må teksten aldri settes over kronen, og normalt ikke stå høyere enn kronens underkant. Under enhver omstendighet skal det aldri være noe annet motiv eller skrift som står jevnhøyt med eller høyere enn kronens høyeste punkt, d.v.s. korset. Ved bruk av riksvåpenet på runde embetsstempler, segl o.l. er den historisk mest korrekte form enklest å beskrive ved å sammenligne sirkelen med en urskive: Teksten skal ikke begynne høyere enn ved kl. 13 og fortsette med urviseren til ikke høyere enn kl. 23.
Det heter videre i resolusjonen at riksvåpenet også kan gjengis i plastisk fremstilling eller f.eks. malt, tegnet, vevet eller brodert, når det ikke benyttes til skilting, annonse eller reklame. Avbildingen må heller ikke brukes på en slik måte at den uriktig gir inntrykk av at den som benytter riksvåpenet innehar noen offentlig stilling eller tjeneste. Følgelig kan riksvåpenet ikke benyttes i kommersiell sammenheng, som souvenirer eller lignende. Det kan heller ikke plasseres sammen med private eller kommersielle merker eller logo på skilt, publikasjoner o.l. Derimot kan det stilles sammen med fylkeskommunale og kommunale våpen dersom riksvåpenet gis tydelig forrang.

Mens riksvåpenet som hovedregel er fastlagt ved den utforming som er omtalt ovenfor, kan det unntaksvis speilvendes, f.eks. på statens biler og i andre sammenhenger der dette synes naturlig, hvilket er tillatt under de heraldiske regler for høflighet ("courtoisie").

Riksvapenet kan ikke brukes som jakkemerke eller lignende, unntatt som del av offentlig tjenesteuniform. Det skal ikke anvendes på visittkort. Det skal heller ikke benyttes på innbydelseskort med mindre en av følgende personer er den som inviterer til et offisielt arrangement: Statsministeren eller regjeringens øvrige medlemmer, stasjonssjef på norsk utenriksstasjon (fagstasjon) eller fylkesmann. Det samme gielder Stortingspresidenten og Høyesterettsjustitiarius.

Det påhviler det departement som vedkommende statsmyndighet hører inn under å påse at riksvåpenet ikke benyttes i strid med forskriftene og at avbildningen i formell henseende er korrekt. Tvilstilfelle skal forelegges Utenriksdepartementet til avgjørelse.

Saker angående riksvåpenet i alminnelighet hører inn under Utenriksdepartementets myndighetsområde. Utenriksdepartementet utarbeidet i 1939 retningslinjer for bruk av riksvåpenet på statens trykksaker. Disse retningslinjer gjelder fortsatt, bortsett fra at det i 1976 ble besluttet at riksvåpenet også kan benyttes på brevark for statsinstitusjonene.

Straffeloven av 22. mai 1902 foreskriver i § 328, nr. 4 bøtestraff for den som "uhjemlet bruker norsk eller utenlandsk offentlig våpen, merke eller segl eller noe våpen, merke eller segl som lett kan forveksles med slike."

Forskrifter angående bruk av Rikets segl og Riksvåpenet

20. mai 1927: Kongelig resolusjon, hvorved der under henvisning til lov nr. 2 av 19. mars 1926 (angående forandring av straffelovens § 328) som setter straff av bøter eller fengsel inntil 3 måneder bl.a. for den som uhjemlet bruker offentlige våben, merke eller segl eller noget våben, merke eller segl som lett kan forveksles med et offentlig (kfr. også lov nr. 5 av 2.juli 1910 §§ 2 og 9 og lov av 7. juli 1922 §2) fastesettes følgende forskrifter angående bruk av Rikets segl og Riksvåbenet:

1. Saker angående Rikets segl og Riksvåbenet i almindelighet behandles av Utenriksdepartementet.
2. Ved bruk av Rikets segl forholdes i overensstemmelse med Regjeringsinstruksens § 7 således som denne nu lyder ifølge kongelig resolusjon av 1. mai 1925.
3. Riksvåbenet må kun benyttes av Statens myndigheter i utøvelsen av deres offentlige virksomhet. Det kan således anbringes på gjenstander som brukes eller fremstilles under denne virksomhet, det kan enn videre anvendes på Norges Banks pengesedler og på Det Norske Pengelotteris loddsedler. Utenriksdepartementet kan dog i særlige tilfelle gi andre en statsmyndig heter tillatelse til å bruke Riksvåbenet.
4. Det er intet til hinder for at Rikssegl og Riksvåben gjengis i plastisk fremstilling eller f.eks. malet, tegnet, vevet eller brodert, når kun den gjenstand hvorpå seglet eller våbenet er gjengitt, ikke benyttes til skiltning, annonse eller reklame m.v., men kun til dekorasjon, belærelse eller lignende. Avbildningen må heller ikke anvendes på en sådan måte at den uriktig gir inntrykk av at den som benytter den, inehar noen offentlig stilling eller tjeneste.
5. Det påhviler det departement under hvilket vedkommende statsmyndighet eller statsinstitusjon hører, å påse at Riksvåbenet ikke benyttes i strid med ovenangitte forskrifter og at avbildningen også i formell henseende er korrekt, at offentlige tjeneste menn under utøvelsen av sine funksjoner anvender Riksvåbenet på attester og embedsmessige erklæringer m.v. i den utstrek ning hvori det er påkrevet for at disse dokumenter kan ha den for øiemedet fornødne rettskraft, og enn videre at innehavere av ensartede statsstillinger (eksempelsvis dommere, prester, tollembedsmenn), anvender ensartede typer av Riksvåbenet. I tilfelle av avvikelser i denne henseende kan dog også Utenriksdepartementet selv om saken vedrører en institusjon som sorterer under et annet departement påtale forholdet, om fornødent gjennom vedkommende fagdepartement.
6. Nærværende forskrifter trer i kraft den 15. juni 1927.

Hvem er bruksberettiget?

Hoffet har rett til å bruke riksvåpenet. Det samme gjelder Stortinget (som konstitusjonelt organ), Regjeringen, departementene (herunder forsvaret og utenrikstjenesten), samt domstolene, Riksrevisjonen og fylkesmenn. Disse bør heller ikke benytte noe annet merke som kjennetegn for etaten. Underliggende etater kan benytte enten riksvåpenet eller særskilt etatsmerke. Tvilstilfelle skal forelegges Utenriksdepartementet til avgjørelse.

Etatsmerker

Etatsmerker kan være av to slag, enten et kronet emblem som krever godkjennelse, eller et fritt valgt merke, som ikke inneholder riksvåpenet eller kronen.

Mens det da forskriftene om bruk av riksvåpenet ble vedtatt i 1927 var svært få instanser som kom inn under betegnelsen "statlig myndighet", ble det etter siste verdenskrig opprettet stadig flere nye og store statsinstitusjoner. Mange av disse ønsket å få sine egne kronede merker. Direktorater og andre underliggende statsinstitusjoner har i økende grad fått sine egne emblemer. Blant de eldste kronede merker er Postverkets og Norges statsbaners, mens etater som Statens vegvesen, Luftfartsverket, Sjøfartsdirektoratet, Statsskog, Elektrisitetstilsynet og andre i de senere år har fått sine egne kronede merker. Disse er av Utenriksdepartementet forelagt H.M. Kongen til godkjennelse. Nye kronede etatsmerker skal godkjennes på samme måte.

Dersom etatene går over til å bli mer frittstående vil de kunne miste retten til å bruke kronen i sitt emblem, slik tilfellet f.eks. har vært med Televerket og ved Postsparebankens omorganisering til Postbanken.

Kronen over riksvåpenet, "rikskronen", danner mønster for kronen i underliggende institusjoners emblemer. Utformingen av kronen kan imidlertid tilpasses motivet forøvrig slik at en harmonisk enhet oppstår. Den til ehver tid regjerende monark har et kronet monogram. Dette monogrammets krone skal ikke brukes av statsinstitusjoner.

Alle forslag til nye kronede merker samt forslag til endringer eller justeringer i allerede godkjente emblemer, skal forelegges Utenriksdepartementet. Alle statlige kronede merker skal utformes heraldisk korrekt. Dette gjelder såvel innhold som form og farge. Figurene skal stiliseres i tråd med de moderne norske heraldiske tradisjoner slik det f.eks. er gjort i nyere fylkes- og kommunevåpen. Kronen skal vanligvis gjengis i gull selv om krone i sølv også har vært godkjent. Øvrige motiver kan i samsvar med heraldiske regler være i gull/gult eller i rødt, blått, grønt eller sort. Hvis det kronede emblemet settes på en bunnfarge, skal hele motivet være i gull og bunnen en av de nevnte farger.

De statlige etater som ikke har eget merke kan benytte riksvåpenet. Dette gjelder f.eks. direktoratene og enkelte embetsmenn som sorenskrivere og statsleger. Tvilstilfelle skal forelegges Utenriksdepartementet til avgjørelse.

Tekniske krav

Riksvåpenet i farger skal normalt trykkes på hvitt underlag. I trykksaker kan det bli nødvendig å justere fargeverdiene avhengig av underlaget (f.eks. ved bruk av bestrøket/ubestrøket papir), slik at sluttproduktet blir som i denne publikasjon (se s.5).

Ved gjengivelse av riksvåpenet kan det i tillegg til rødt brukes enten metalltinktur (gull og sølv) eller farger (gult og hvitt). Gull og sølv bør forbeholdes trykksaker av høy teknisk kvalitet. I store formater vil gull- og sølvfolie kunne være best egnet, men som erstatning kan anvendes PMS 871C for gull og PMS 877 C for sølv.

Ved elektronisk gjengivelse må det ikke brukes lavere punktoppløsning enn 300 pr. tomme, og det må velges riktig type i forhold til den ferdige størrelsen (se s. 4-5). Den største fargeversjonen kan også leveres på diskett som PostScript-fil (EPS) fra Statens forvaltninstjeneste, Informasjonsforvaltning.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Henvendelser vedrørende riksvåpenet og kronede statlige emblemer rettes til:

Utenriksdepartementet
Protokollavdelingen
Postboks 8114 Dep, 0032 Oslo
Telefon: 22 24 36 00
Telefaks: 22 34 95 80

Rettledning for bruk av riksvåpenet på statens trykksaker

1. Tegningene på side 3 er godkjent som vanlig type av riksvåpnet til bruk på statens trykkksaker. [1]

Type I er en lett type som vil passe til de fleste trykksaker. Type II brukes der det typografiske utstyret virker noe tungt og kraftig, f.eks. ofte på omslag. Type III er særlig til gulltrykk. [2] Klisjeer i de størrelsene som er trykt på omstående side, får en utlånt hos Regjeringens trykningskommissær, Regjeringsbygningen, Akersgt. 42, Oslo. [3] Den minste klisjeen (e) skal bare brukes på trykksaker av lite format, f.eks. A6 og derunder, Trykking må alltid foregå på rene og gode klisjeer. Slitte klisjeer skal byttes med nye.

Klisjeer av riksvåpnet til statens trykksaker må ikke fremstilles av noen uten etter samråd med Regjeringens trykningskommissær. [4]

2. Etter Kgl. resolusjon av 20 mai 1927 kan riksvåpnet brukes av statens myndigheter i utøvelsen av deres offentlige virksomhet.

Våpnet kan stå på statens trykksaker og papirer forutsatt at det bys en høvelig plass. Våpnet kan således være trykt på bøker, hefter og plakater m.v. som utgis av staten og fremtrer med et visst offisielt innhold, t.eks. statskalenderen, Norges offisielle statistikk, Det bør være trykt på dokumenter hvor det er nødvendig eller ønskelig av hensyn til dokumentets rettskraft, pass, stemplet papir m.v. Våpnet kan videre stå trykt på andre dokumenter som skal synes fram og hvor det bør falle i øynene at dokumentet er offisielt og har en viss vekt. En tenker her særlig på en bestemt gruppe av dokumenter såsom forordninger, kunngjøringer, plakater, retts-avgjørelser, utnevnelser, diplomer, attester, legitimasjoner og sertifikater: traktater og andre overenskomster; ymse hjemmelsbrev, aksjebrev, obligasjoner, poliser og andre verdipapirer og lignende. Her kunne òg nevnes noen særlige tilfelle, t.eks. stempelmerker, telegramblanketter, hvor våpnet blir å bruke etter praktiske behov som hittil.

Riksvåpnet bør ikke anvendes på alminnelige brevark, hverken i sentraladministrasjonen eller de underordnede instanser. [5]

For at våpnet kan fremtre på en korrekt og verdig måte, bør det, i samsvar med heraldiske regler, vanlig stå øverst eller forrest (d.e. ved den skrivendes venstre hånd) eller i midten i forhold til annet utstyr eller tekst. Våpnet skal plasseres så fritt som mulig i forhold til tekst m.v., og størrelsen skal svare både til våpnets betydning som statskjennetegn og til kravene om at tegningen skal så klart for øyet. En må òg sørge for at det blir harmoni mellom sats og våpen.

3. Riksvåpnet og kongekrona må ikke få tilføyelser av heraldisk karakter eller bli stillet i hop med andre emblemer uten det er eller blir gitt særskilt tillatelse av Utenriksdepartementet. Våpnet og krona bør som regel holdes isolert fra endre billedlige fremstillinger.

Oslo, 1. september 1939

Halvdan Koht
Utenriksminister

1) Godkjente utgaver pr. desember 1992 er vist på side 4 og 5 i brosjyren 'Om riskvåpenet.
2) Type IV og V ble tilføyet i desember 1992 som godkjente typer i farger.
3) Nå: Statens forvaltningstjeneste, seksjon Statens trykning, postboks 8129 Dep., 0032 Oslo.
4) Nå: Statens trykningssjef.
5) Fra 1976 kan Riksvåpenet benyttes på brevark for statlige etater og institusjoner.

I a

II a

III a

I b

II b

III b

I c

II c

III c

I d

II d

III d

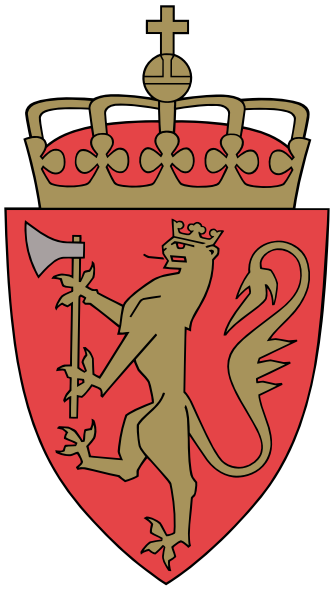
I e

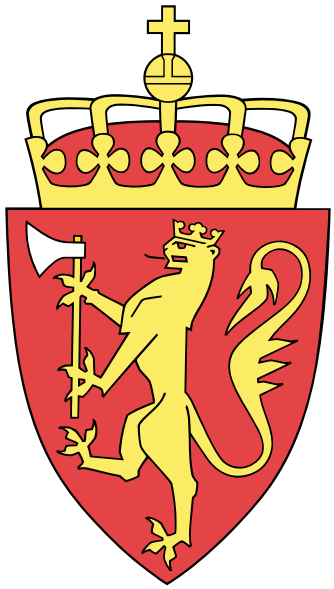
II e

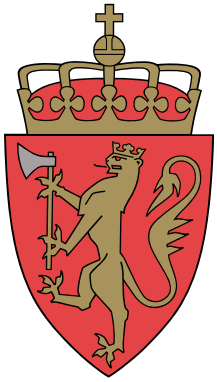
III e

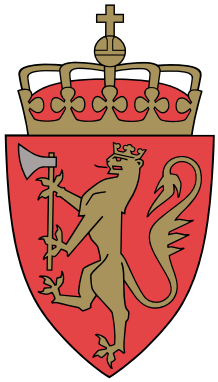
IV a

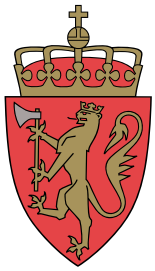
V a

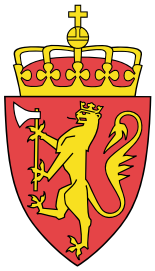
IV b

V b

IV c

V c

IV d

V d

IV e

V e

Godkjente typer

Typen **I-V**, som avbildet på disse sider, er de godkjente variablene til bruk på statens trykksaker. Variantene **a-e** er de tillatte størrelser og bare variant a kan brukes ved ytter–ligere forstørrelse.

Type **I - III** er beregnet til ensfarget trykk.

Type **IV - V** er beregnet til flerfargetrykk.

Type I:
En lett type som vil passe til de fleste trykksaker

Type II:
Brukes der det typografiske utstyret virker noe tungt og kraftig, f.eks. på omslag

Type III:
Spesielt beregnet på gul-trykk.

Type IV:
Fargeangivelser (utseende ved ferdig trykk:

- Sort
- Rød: PMS 185 C
- Gull: PMS 874 C
- Sølv: PMS 877

Type V:
Fargeangivelser (utseende ved ferdig trykk):

- Sort
- Rød: PMS 185 C
- Gul: PMS 115 C/ 116 C (1:1)

MERK:
Brosjyren "Riksvåpene i spesiell utgave uten kontur, beregnet til bruk på skilt, tekstiler m.v." (blankett E-0501/2 B), kan bestilles fra Statens forvaltnings-tjeneste, Informasjonsforvaltning.

Tegningene av riksvåpenet i sin nåværende form ble godkjent av H.M. Kongen 16.12.1982.
De er utført av grafiker Sverre Morken etter tidligere tegninger av Hallvard Trætteberg, i samarbeid med Riksarkivet og Utenriksdepartementet.

Henvendelser vedrørende riksvåpenet og kronede statlige emblemer rettes til:

Utenriksdepartementet
Protokollavdelingen
Postboks 8114 Dep, 0032 Oslo
Telefon: 22 24 36 00
Telefaks: 22 34 95 80